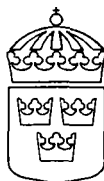

Utbildningsutskottets yttrande

1992/93:UbU1y

Forsknings- och utvecklingssamarbete i EG,
m.m. (prop. 1991/92:170 bil. 7)

1992/93
UbU1y

Till EES-utskottet

EES-utskottet har den 5 juni 1992 beslutat att bereda samtliga övriga utskott tillfälle att yttra sig över proposition 1991/92:170 jämte motioner såvitt propositionen och motionerna rör resp. utskotts beredningsområde.

Utbildningsutskottet behandlar i detta yttrande bilaga 7 i propositionen samt motion 1991/92:E10 yrkandena 23 och 24 av Lars Werner m.fl. (v).

I förevarande bilaga av propositionen bereds riksdagen tillfälle att ta del av vad föredragande statsrådet Ask anfört om EES-avtalets konsekvenser vad avser utbildnings- och forskningsfrågor.

Det mesta av den europeiska *forskningen* och det internationella forskningssamarbetet bedrivs i nationella program eller genom internationellt samarbete vid sidan av EG. Den forskning som finansieras från EG:s egen budget utgör endast drygt 3 % av EG-ländernas samlade offentliga satsningar på forskning. Gemensam forskning har inte ingått i det europeiska samarbetet före år 1957 då Euratom med kärnteknisk forskning bildades. År 1984 vidgades EG:s insatser genom att ett första flerårigt ramprogram antogs. I enhetsakten 1987 beskrevs målet för EG:s forskningsinsats. Det gällde att "stärka den vetenskapliga och teknologiska basen för europeisk industri och söka göra den mera konkurrenskraftig på internationell nivå". Det andra ramprogrammet, som omfattade åren 1987–1991, innebar stora satsningar på informationsteknologi, telekommunikation, produktionsteknik, bioteknik och materialforskning. I det tredje ramprogrammet (1990–1994) har programmet vidgats till att också omfatta betydelsefulla insatser avseende forskning kring naturresurser, stöd till forskarutbildning och forskarkarriär samt skapande av vetenskapliga och tekniska nätverk i Europa. EG diskuterar för närvarande en väsentlig utbyggnad av forskningssamarbetets omfattning och inriktning inför år 2000.

Länder som inte är medlemsländer kan i dag delta i EG:s forskningsprogram i två former: på programnivå eller på projektnivå. Sverige deltar i båda slagen av samarbete. Det är EG som har avgjort vilken av de två formerna som stått öppen för Sverige för ett visst program. EG har valt programnivån för sådana program där forsk-

ningsinstitutioner utgör en tung del av projektparterna medan man velat begränsa inflytandet från icke EG-länder i de industristrategiska programmen.

För FoU-området innebär EES-avtalet att Sverige ansluts till EG:s tredje ramprogram för forskning och teknisk utveckling och alla dess delprogram, utom de två som styrs av Euratomfördraget, dvs. fusionsenergiforskning och kärnkraftsäkerhet. I de senare deltar dock Sverige redan i dag på programnivå genom separata avtal. Mot att Sverige erlägger en BNP-baserad andel av EG:s FoU-budget får svenska forskare, institutioner och företag samma rättigheter som sina motsvarigheter inom EG att ansöka om medel ur EG:s FoU-budget för projektmedverkan. Svenska deltagare får också samma rättigheter som deltagare i EG vad gäller spridning, utvärdering och utnyttjande av forskningsresultat. Vidare får Sverige delta i programmens styrkommittéer och andra kommittéer som har effekter på programmens genomförande, liksom i EG:s rådgivande kommitté för vetenskaplig och teknisk forskning (Crest). Svenska experter får inflytande i planeringen av nya program. Särskilt viktig, framhålls det i propositionen, är medverkan i planeringen inför EG:s fjärde ramprogram som skall avlösa det nuvarande programmet.

Enligt föredragande statsrådet är det inte nu möjligt att ange kostnaderna för forskningssamarbetet i EES-avtalet med någon större exaktitet. Beräkningen av Sveriges andel av kostnaderna för ramprogrammet görs enligt en i EES-avtalet överenskommen proportionalitetsprincip (artikel 82, jfr prop. del IV s. 31 f.). Om kostnaderna för det pågående tredje ramprogrammet fördelas jämnt över programmets fyra år ger det, enligt vad som anförs i propositionen, för Sverige en årlig andel på ca 330 milj.kr. för den del av ramprogrammet som omfattas av EES. EES-avtalet innebär att endast den del av programmen som startar efter avtalets ikraftträdande betalas enligt EES-avtalets regler. Projekt som startar före avtalets ikraftträdande finansieras enligt de tidigare reglerna för projektmedverkan genom hela sin livslängd. Vissa av programmen inom det tredje ramprogrammet har ännu inte slutligt beslutats av EG:s organ.

Finansieringen av kostnaderna för Sveriges medverkan i forsknings-samarbetet avseende treårsperioden 1993/94—1995/96 kommer enligt statsrådet att behandlas i 1993 års forskningsproposition.

I propositionen redogörs för den svenska organisationen av samarbetet. EG:s ramprogram för forskning består av delprogram som till övervägande del överensstämmer med ansvarsområden för olika myndigheter i den svenska forskningsorganisationen. Forskningsråd och sektorsforskningsmyndigheter som ansvarar för motsvarande nationella medelsfördelning får därför ett naturligt ansvar även för forsknings-samarbetet med EG. EES-avtalet och den snabbt ökande omfattningen av samarbetet medför dock krav på en mera formaliserad organisation. Regeringen kommer därför att fördela ansvaret för samtliga program mellan olika myndigheter. Vidare anmäls i propositionen att regering-

en kommer att inrätta ett samarbetsråd för forskningssamarbetet mellan Sverige och EG. Tyngdpunkten i rådets verksamhet kommer att ligga inom information och kontaktförmedling.

Ett särskilt avsnitt i propositionen ägnas åt *utbildningsprogrammen*. Till sammans med övriga EFTA-länder deltar Sverige i två av EG:s utbytesprogram inom den högre utbildningen, nämligen Comett (Community Action Programme in Education and Training for Technology) sedan 1990 och Erasmus (the European Community Action Programme for the Mobility of University Students) fr.o.m. hösten 1992. Vidare har regeringen gett dåvarande universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) i uppdrag att förbereda ett svenskt deltagande i EG:s universitetsutbytesprogram med Central- och Östeuropa Tempus (Trans-European Mobility Scheme for University Studies) fr.o.m. budgetåret 1992/93. Comett är ett program som har tillkommit för att genom utbildning underlätta kunskapsöverföring mellan universitet, högskolor och näringsliv. Erasmus är ett utbytesprogram för studenter, lärare och administratörer vid universitet och högskolor. Tempus är ett universitetsutbytesprogram inom ramen för EG:s biståndsprogram (Phare) till stöd för utvecklingen i Öst- och Centraleuropa. En närmare beskrivning av programmen återfinns i propositionen (bilaga 7 s. 5 ff.).

Av propositionen framgår att det från den 1 juli 1992 nyinrättade Verket för högskoleservice (VHS) kommer att vara central instans med förmedlande och koordinerande uppgifter för Comett och Erasmus. Såvitt avser Erasmus kommer VHS även att fungera som tillståndsmyndighet (National Grant Awarding Authority) med uppgift att svara för fördelningen av bidrag. Uppdraget till UHÄ att förbereda svenskt deltagande i Tempus övergår till VHS.

EES-avtalet innebär att möjligheterna för Sverige att delta i utbildningssamarbetet inom EG förbättras avsevärt. Sverige och övriga EFTA-länder kommer att kunna påverka den framtida utformningen av program och andra aktiviteter på utbildningsområdet. Alla särregler för EFTA-ländernas deltagande i Comett och Erasmus kommer att försvinna. Vidare kommer EG:s institut för yrkesutbildning, Cedefop, och dess nätverk för informationsutbyte på utbildningsområdet, Eurydice, att öppnas för EFTA-deltagande.

I den förevarande bilagan av propositionen redovisas slutligen innebörden av EES-avtalets artikel 30 om *ömsesidigt erkännande av examensbevis* för behörighetsgivande utbildning. Artikeln innebär en förpliktelse för de avtalsslutande länderna att vidta de nödvändiga åtgärder som anges i bilaga VII till huvudavtalet för att underlätta den fria rörligheten för personalgrupper på vilka ställs särskilda behörighetskrav. Nämda bilaga VII omfattar EG:s direktiv på behörighetsområdet med de anpassningar som behövs för att de skall kunna tillämpas inom EES. Av propositionen framgår att de ändringar i regleringen av vissa yrken som behöver göras med anledning av EES-avtalet för närvarande förbereds inom regeringskansliet. Regeringen avser att återkomma till riksdagen under hösten 1992 i dessa frågor.

Vid sidan av de utbildnings- och ungdomsfrågor som anknyter till reglerna om arbetskraftens och övriga personers rörlighet är utbildningspolitiken en nationell angelägenhet inom EG och inom ramen för EES-avtalet. Hur Sverige vill utforma sin skolpolitik och den högre utbildningen för att klara de egna behoven kommer Sverige alltså även fortsättningsvis att avgöra på egen hand (prop. del I s. 35).

Internationaliseringen av utbildning och forskning behandlas i motion 1991/92:E10 (v) yrkande 23. Motionärerna menar att en internationalisering av utbildningen inte inskränker sig till ett ökat inomeuropeiskt samarbete utifrån en mer eller mindre fiktiv kulturhistorisk samhörighet. Internationaliseringstanken bör i stället bygga på visionen av en gränsöverskridande kunskapsutveckling mellan länder världen över för att man tillsammans skall kunna stärka alla människors möjlighet till förverkligande och utveckling. En global satsning på utbildning är en garanti för demokrati och fred. Mot bakgrund av kostnaderna för det svenska deltagandet i EG:s utbildningsprogram befarar motionärerna att det ekonomiska utrymmet för utbildningssamarbete utanför programmen begränsas. Motionärerna pekar på betydelsen av att möjligheten till obundet utbildningssamarbete mellan enskilda högskolor och universitet inte försämras genom deltagandet i EG:s utbildningsprogram.

Utbildningsutskottet vill med anledning av propositionen och motionsyrkandet anföra följande.

Utskottet har under de senaste åren haft anledning att vid flera tillfällen framhålla betydelsen av samarbete och utbyte inom forskning och utbildning såväl med EG-länderna som med andra länder i och utanför Europa. Utskottet har därvid sett det som helt nödvändigt för kvaliteten i verksamheten och för förståelsen mellan olika kulturer att sådant samarbete etableras i största möjliga omfattning (jfr t.ex. yttrande till utrikesutskottet 1990/91:UbU1y och bet. 1990/91:UbU11). Även i nu förevarande sammanhang vill utskottet erinra om sin positiva grundsyn på internationellt samarbete på forskningens och utbildningens område.

Som utvecklat industriland tillhör Sverige de mera forskningsberoende länderna i världen, och internationellt samarbete på de nu berörda områdena är nödvändigt. Medvetenheten härom har gjort att Sverige sedan länge deltar i internationellt forskningssamarbete i olika organisatoriska former.

Inom EG har samarbete inom ramen för gemensamma program kommit långt i synnerhet på området för forskning och utveckling (FoU) och utbildning. Utskottet vill understryka betydelsen av att detta samarbete nu öppnas också för EFTA-länderna. Utskottet noterar med tillfredsställelse att EG:s forskningsinsatser under hand har vidgats till att avse även annat än att främst stärka den vetenskapliga och teknologiska basen för europeisk industri. Det nu pågående tredje ramprogrammet skall, som framgår av det föregående, även avse forskning kring naturresurser och stöd till forskarutbildning och forskarrörlig-

het. I planeringen av det fjärde ramprogrammet förutsätts stöd även till forskning som motiveras av allmänna samhälleliga behov, t.ex. att åstadkomma en bättre livskvalitet.

Som framgår av det föregående torde den totala kostnaden för forskningssamarbetet med EG (EES-avtalet jämte nationell finansiering) avseende det pågående tredje ramprogrammet motsvara ca 330 milj.kr. Medlen budgeteras under berörda departements huvudtitlar. För budgetåret 1992/93 har under utbildningsdepartementets huvudtitel anvisats ca 115 milj.kr. för Sveriges deltagande fr.o.m. den 1 januari 1993 (prop. 1991/92:100 bilaga 9, bet. UbU15, rskr. 241). För deltagande i utbildningsprogrammen Comett, Erasmus och Tempus har riksdagen för budgetåret 1992/93 anvisat drygt 45 milj.kr. (prop. 1991/92:100 bilaga 9, bet. UbU14, rskr. 242).

Med anledning av vad i motion 1991/92:E10 anförs om kostnaderna vill utskottet peka på följande. Som redan framgått får svenska forskare samma rättigheter som forskare inom EG att föreslå projekt mot att Sverige erlägger sin andel av EG:s FoU-budget. Projekt som blir godkända finansieras ur EG:s FoU-budget. Det innebär att medel "kommer tillbaka" och nettokostnaden minskar i den utsträckning som Sverige förmår hävda sig i konkurrensen om de tillgängliga medlen genom att få forskningsprojekt antagna. Denna ordning kommer enligt utskottets uppfattning att verka positivt för svensk forskning, som i ökad omfattning tvingas att konfronteras med internationell forskning. Utskottet vill också än en gång erinra om att svenska forskare genom avtalet och de bidrag som Sverige betalar får samma rättigheter som deltagare i EG vad gäller spridning, utvärdering och utnyttjande av forskningsresultat. För utbildningsprogrammen gäller en motsvarande ordning. De svenska avgifterna betalas till EG-kommissionen, som i sin tur betalar ut stipendier till de personer som deltar i utbytesprogrammen.

Beträffande den svenska organisationen av forskningssamarbetet har utskottet inget att erinra mot vad som anförs i propositionen. Utskottet konstaterar att regeringen den 6 juni beslutat att det skall finnas ett samarbetsråd för forsknings- och utvecklingssamarbete med EG. Enligt sin instruktion (SFS 1992:816), som beslutades av regeringen samma dag, skall rådet ha till uppgift att svara för samordning inom landet av samarbetet mellan Sverige och Europeiska gemenskaperna, EG, avseende EG:s ramprogram för forskning och teknisk utveckling. Regeringen avser att senare fatta beslut om en särskild utvärdering av organisationen.

Utbildningsutskottet vill också närmare beröra frågan om forsknings- och utbildningssamarbete med länder utanför EG och EFTA och betydelsen av "det obundna utbildningssamarbetet", vilken fråga behandlas i motion 1991/92:E10.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om betydelsen av vidgat internationellt samarbete på de nu berörda områdena. Utskottet har, som framgår av det föregående, vid flera tillfällen haft anledning att redovisa sin positiva grundsyn på samarbete med andra länder än EG-länderna, både i och utanför Europa. Mot bakgrund av det nu

aktuella EES-avtalet är det enligt utskottets uppfattning angeläget att stryka under att utbildnings- och forskningssamarbete självklart inte heller framdeles får begränsas till vissa europeiska länder. Utskottet vill erinra om betydelsen av samarbete utanför EG såväl med utvecklade industriländer som med länder där Sverige kan förutsättas vara den givande parten. Föredragande statsrådet Dinkelspiel anför i propositionen (bilaga 1 s. 2) att upprättandet av "världens största ekonomiska samarbetsområde" inte innebär någon slutenhet gentemot omvärlden i övrigt. I vår allmänt frihandelsvänliga politik ligger att vi verkar för ett Västeuropa öppet mot den övriga världen, heter det. Enligt utskottets uppfattning bör denna av regeringen redovisade strävan i största möjliga utsträckning även gälla forskning och högre utbildning.

När det gäller utbildningssamverkan mellan enskilda universitet och högskolor erinrade utbildningsutskottet under sistlidna riksmöte om att de olika högskoleenheterna inom sina anslag disponerar medel för internationellt studerandeutbyte och att dessa medel naturligtvis kan avse utbyte med utomeuropeiska länder (bet. 1991/92:UbU14). Utskottet har erfarit att många högskolor i sina anslagsframställningar inför budgetåret 1993/94 tar upp ökade kostnader för internationaliseringen av utbildningen, huvudsakligen som en del av en allmän kvalitetsförstärkning. Utskottet vill i sammanhanget erinra om den uppgift att främja och underlätta studerandeutbyte inom högskola och skola som åligger informations- och dokumentationscentrum för internationellt utbyte (NAMIC) vid Svenska institutet. För dess verksamhet har för budgetåret 1992/93 anvisats drygt 1 milj.kr.

Utskottet utgår från att regeringen i budgetarbetet inför nästa treåriga planeringsperiod beaktar betydelsen av högskolornas möjligheter till vidgat internationellt samarbete även utanför EG och under våren 1993 framlägger förslag om medel för sådan verksamhet.

Med hänvisning till vad utbildningsutskottet nu har anfört om EES-avtalets konsekvenser vad avser utbildnings- och forskningsfrågor anser utskottet att EES-utskottet bör föreslå riksdagen att lägga proposition 1991/92:170 i nu berörd del till handlingarna. Då syftet med yrkande 23 i motion 1991/92:E10 enligt utbildningsutskottets uppfattning får anses vara tillgodosett med vad utskottet anfört, föreslår utbildningsutskottet att EES-utskottet avstyrker yrkandet.

I motion 1991/92:E10 (v) yrkande 24 begärs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om *studerandeflytande* inom Verket för högskoleservice (VHS). Motionärerna anser, mot bakgrund av att VHS föreslås få huvudansvaret för svensk medverkan i EG:s utbildningsprogram, att det är av stor vikt att studerande och forskarstuderande garanteras inflytande också över de internationella utbytesprogrammets utformning och administration.

Som framgått av det föregående kommer den nya myndigheten VHS att ansvara centralt för arbetet med utbildningsprogrammen Comett och Erasmus. VHS började sitt arbete den 1 juli 1992, då också

uppdraget att förbereda svenskt deltagande i Tempus övergick till VHS från UHÄ. Det är ännu inte möjligt att ange närmare hur VHS kommer att hantera uppgiften att vara Erasmus- och Comettkontor.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är angeläget att de studerande bereds inflytande i arbetet med utbytesprogrammen och utgår från att den praxis i nu berört hänseende som hittills utvecklats på UHÄ kommer att bestå. Utskottet har inhämtat att den internationella policygrupp som inom UHÄ behandlat frågor av policykaraktär och i vilken de studerande varit representerade kommer att återfinnas inom VHS. Vidare kommer det att finnas studeranderepresentation i det råd som skall utses för att bistå generaldirektören i frågor som spänner över myndighetens hela verksamhetsfält. Med hänvisning till vad utskottet sålunda har erfarit anser utskottet det inte motiverat att riksdagen gör något särskilt uttalande i frågan. EES-utskottet föreslås därför avstyrka förevarande motionsyrkande och därjämte hemställa att riksdagen lägger propositionen även i denna del till handlingarna.

Stockholm den 20 augusti 1992

På utbildningsutskottets vägnar

Ann-Cathrine Haglund

I beslutet har deltagit: Ann-Cathrine Haglund (m), Lena Hjelm-Wallén (s), Rune Rydén (m), Bengt Silfverstrand (s), Margitta Edgren (fp), Ingvar Johnsson (s), Larz Johansson (c), Berit Löfstedt (s), Bo Arvidson (m), Ingrid Näslund (kds), Stefan Kihlberg (nyd), Eva Johansson (s), Ulf Melin (m), Jan Björkman (s) och Ulrica Messing (s).

